

Pasipriešinimo mozaika: vizualinis ir tekstinis karo Ukrainoje liudijimas

Rec.: *Ukraine 2022. Resistance* / Comp. by Ihor Shpak, Kateryna Pashchenko, Valentyna Fedorenko, and Alla Istomina. Kyiv: ADEF-Ukraine Publishing House, 2023. – 344 p.

Anastasija Chafizova

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka
Martynas Mažvydas National Library of Lithuania
Anastasija.chafizova@lnb.lt

Santrauka. Pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje formuojasi naujas karo koncepto suvokimas. Lietuvos viešoji erdvė ir kultūrinis laukas pastebimai pasikeitė dar 2014-aisiais, Rusijai užpuolus Ukrainą – aneksavus Krymą ir pradėjus karinį konfliktą Rytų Ukrainoje, kai karo grėsmė regione tapo apčiuopiama ir Lietuvai. Pastebimai išaugęs nerimas skatino garsesnes diskusijas, gynybos svarstymus, pilietinio saugumo klausimus ir istorinių paralelių paiešką.

2022-aisiais, Rusijai eskalavus nuo 2014 m. vykusį karą į plataus masto invaziją, Lietuvoje ši jau anksčiau patirta grėsmė išgyventa kaip tiesiogiai paliečianti kasdienę politinę, kultūrinę ir asmeninę realybę. Išaugo karo tematikos leidinių skaičius, padaugėjo į lietuvių kalbą verčiamų ukrainietišku karybų, tyrimų, liudijimų ir analizių apie Ukrainą, o pats karas tapo ne tik tyrimo objektu, bet ir gyvos, dar besiformuojančios patirties liudijimu. Ši dinamika parodė, kad visuomenei svarbu ne tik faktinė informacija, bet ir galimybė geriau suprasti karo procesus, jų istorinį tęstinumą bei poveikį visuomenei. Knygos „Ukraine 2022. Resistance“ (Kyiv: ADEF-Ukraine Publishing House, 2023) leidėjai akcentavo, kad knyga sukurta tam, kad kitos šalys galėtų mokytis iš ukrainiečių patirties, o literatūra taptų vienu iš tiltų perduoti šią patirtį ir stiprinti solidarumą.

Reikšminiai žodžiai: Rusijos agresija Ukrainoje, karo poveikis visuomenei, knygos apie karą.

A Mosaic of Resistance: Visual and Textual Testimony of the War in Ukraine

Rev.: *Ukraine 2022. Resistance*. Comp. by Ihor Shpak, Kateryna Pashchenko, Valentyna Fedorenko, and Alla Istomina. Kyiv: ADEF-Ukraine Publishing House, 2023. – 344 p.

Abstract. Lithuania's public sphere and cultural landscape has changed noticeably as early as 2014. Russia's invasion of Ukraine, i.e., the annexation of Crimea and initiation of a military conflict in eastern Ukraine, has made the threat of war in the region palpable for Lithuania as well. The rise in anxiety prompted more vocal discussions about defense, questions of civil security, and search for historical parallels. In 2022, as Russia escalated the war into a full-scale invasion, this previously experienced threat was felt as something directly affecting Lithuania's everyday political, cultural as well as people's personal life. The number of publications on the war has increased, as has the number of books, studies, testimonies, and analyses about Ukraine being translated into Lithuanian. The war became not only a subject of study but also a testimony to a living and still-evolving experience. This dynamic demonstrated that the public values not only factual information but also the opportunity to better

Received: 05/11/2025. **Accepted:** 05/01/2026.

Copyright © 2026 Anastasija Chafizova. Published by the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

understand the processes of war, their historical continuity, and their impact on society. The publishers of the book *Ukraine 2022. Resistance* note that the book is dedicated to other countries so that they could learn from the Ukrainian experience. They hope that literature could serve as a bridge to convey this experience and strengthen solidarity.

Keywords: Russian aggression in Ukraine, the impact of war on society, books about war.

2024 m. vasario mėnesį, minint dvejų metų sukaktį nuo 2022 m. Rusijos plataus masto invazijos į Ukrainą, Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje vykęs „ADEF-Ukraina“ leidyklos knygų pristatymas „Ukrainos rezistencija: pilietinio pasipriešinimo pamokos Lietuvai“ tapo reikšmingu renginiu, perteikiančiu karo realybę ir kultūrinio pasipriešinimo patirtis. Renginyje svečiavosi iš Ukrainos atvykęs leidyklos savininkas Igoris Špakas, direktorė Alla Istomina bei vyriausioji redaktorė Kateryna Paščenko, jie pristatė leidinio „Ukraine 2022. Resistance“ ir kitų knygų idėjas ir tikslus. Leidėjai akcentavo, kad knyga sukurta tam, kad kitos šalys galėtų mokytis iš ukrainiečių patirties, o literatūra taptų vienu iš tiltų perduoti šią patirtį ir stiprinti solidarumą.

Knyga „Ukraine 2022. Resistance“ (originalus pavadinimas: „Україна 2022. Спротив“) – ukrainiečių (2023) ir anglų kalbomis (2023, vertė Oleh Pavliuk) pasiekiamas leidinys, kuris išsiskiria formatu ir turiniu, peržengdamas įprastos publicistikos ar fotografijos albumo ribas. Ji atsirado Rusijos invazijos į Ukrainą kontekste ir veikia kaip vizualinis bei tekstinis liudijimas apie kasdienybėje karą patiriančius žmones. Ši knyga nėra tradicinė dokumentika, skirta tik faktams fiksuoti, ar vien emocingas karo dienoraštis. Pirmąkart pervertus puslapius susidaro įspūdis, kad rankose laikomas ne tik publicistinis leidinys, bet ir paveikus stiprių įkalčių rinkinys. Knyga alsuoja žinute: nepaisant karo sunkumų ir baimės, mes nepasidavėme ir nepasiduosime.

Pirmiausia aktualu aptarti knygos leidyklą, kurios veikla ne mažiau įkvepianti ir įsiliejanti į bendrą karo realybės kontekstą. „ADEF-Ukraina“ veikia nuo 1995-ųjų. Šiuo metu leidyklos tikslas – leisti knygas apie Ukrainos istoriją, pasipriešinimą, kultūrą ir meną, tačiau, kaip pažymi patys leidyklos darbuotojai, jų gyvenimai, kaip ir kiekvieno ukrainiečio, 2022 m. vasario 24 d. buvo padalinti į „prieš“ ir „po“. Prasižėmus karui, „ADEF-Ukraina“ trumpam atsitraukė nuo pagrindinės veiklos ir tapo svarbia Ukrainos kultūrinio pasipriešinimo dalimi, raginančia susiburti ir diskutuoti apie ukrainietiškas knygas, poeziją, tautai nusipelnčius žmones. Taip siekta palaikyti žmonių viltį ir norą priešintis. Po pirmųjų sunkių karo mėnesių, vasarą, leidykla grįžo prie knygų leidybos.

„Ukraine 2022. Resistance“ išleista 2023 m., praėjus maždaug metams nuo Rusijos ir Ukrainos karo pradžios. Istorijos pateikiamos įvykiams dar netapus nutolusia praeitimi, todėl skaitant jos patiriamos ypač giliai. Pats turinys ypatingas ir tuo, kad surinkta medžiaga paremta liudininkų pasakojimais, surinktais iš socialinių tinklų. Vėliau, leidyklos teigimu, daug medžiagos buvo atsiųsta savanoriškai, siekiant įamžinti patirtus karo išgyvenimus su įvairiais pasakojimais apie tai, kas ir kaip priešinosi okupantams. Daugybė nuotraukų ir istorijų surinkta neatlygintinai, o leidinio pabaigoje paminėti vardai tų, kurie šią medžiagą suteikė, išreikštos padėkos.

Leidinys jungia 115 žmonių istorijas ir apie 410 fotografijų, kurios leidžia geriau suprasti, ką reiškia gyventi karo akivaizdoje. Leidinio struktūra neprimena vientiso, nuosekliai nuo pradžios iki pabaigos plėtojamo pasakojimo. Veikiau tai fragmentiška karo metų mozaika, sudaryta iš tekstinių nuotrupų, liudijimų ir stiprios vizualinės medžiagos. Tokia forma tiksliai atspindi to meto realybę: karas paverčia žmonių kasdienybę chaotiška ir išsiskaidančia į daugybę sluoksnių.

Nors tekstai trumpi, jie sukuria įtaigų emocinį foną, leidžiantį skaitytojui suvokti platesnį karo kontekstą. Knygos sudarytojai pasakojimą organizuoja per skirtingų miestų pjūvį – nuo Kyjivo iki Černyhi-vo – kruopščiai rinkdami žmonių liudijimus apie pirmąsias karo dienas, baimę, priežastis nepasiduoti,

išsigelbėjimo istorijas ir būdus vienyti jėgas, padedant tiek civiliams, tiek kariams. Surinktos istorijos rodo, kad karo tikrovė susideda ne tik iš fronto linijų, bet ir iš kasdienybės, kurią žmonės bando išsaugoti: verdamas maistas, rūpinamasi vaikais, skatinama savanorystė, pagalba. Tai knyga, kviečianti matyti karą per žmones, o ne per statistiką, kariuomenę ar oficialius pranešimus.

Ižanginis skyrius, kurio pavadinimas ypač jautrus, prasideda žodžiais „My heart is bleeding for Ukraine“ („Man širdis kraujuoja dėl Ukrainos“); jame pateikiamas trumpas karo pradžios Ukrainoje aprašymas. Tekstai yra lyriniai, įkvepiantys, persmelkti pergales idėja bei atskleidžiantys tvyrančią baimę, paniką ir nežinią. Šią dalį būtų galima papildyti platesniu istoriniu kontekstu arba išnašomis, lengvinančiomis skaitytojui orientuotis karo pradžios aplinkybėse.

Skyriai apie Borodianką, Bučą, Vorzelį, Irpinę ar Mariupolį išsiskiria ypač skaudžiomis istorijomis ir brutalia karo tikrove. O patyrimai iš kitų miestų persipina su humanitarinės pagalbos iniciatyvomis ir didvyriškais išgyvenimų pasakojimais, atskleidžiančiais ne tik destrukciją, bet ir žmonių gebėjimą telktis, kurti paramos tinklus ir išlikti.

Knyga skirta plačiajai auditorijai ir visiems, pasirinkusiems nepalikti Ukrainos karo su Rusija akivaizdoje, ir vienokiu ar kitokiu būdu prisidėjusiems prie pasipriešinimo. Ji puikiai iliustruoja Ukrainos žmonių ilgai ir kantriai demonstruojamą suvokimą, kad kiekviena, net ir nedidelė, pagalba savo valstybės labui formuoja toli siekiantį ir atsparų rezistencinį pasipriešinimą – nuo kareivio iki ūkininko, savanorio, IT specialisto ar vairuotojo – žmonių susivienijimas sukuria galią, leidžiančią pasipriešinti net gerokai didesniai priešui.

Svarbu pabrėžti, kad knygoje perteikiamas ir traumos aspektas. Išgyvenusieji ir ištrūkę iš užpultų regionų žmonės dažnai nebenorėjo grįžti į buvusius namus, nes tai jiems būtų buvę lyg grįžti į pragarą. Tačiau buvo žmonių, kurie grįžo. Vieni neturėjo kur trauktis, kiti troško nepalikti savų, kad ir sugriautų, namų. Treti – ypač vyresnio amžiaus – išvis atsisakė trauktis ne tik dėl to, kad tai jų namai, bet ir paprasčiausiai norėdami pasirūpinti naminiiais gyvūnais – likusiais šeimos nariais.

Pasakojime atsiveria ir gilesnės siužetinės gijos: nuo karo pirmųjų dienų eigos, bombarduojamų miestų, slėpimosi, baimės ir nežinios, bandymų išsigelbėti, *orkų* žiaurumo, mirčių iki atskirų žmonių istorijų, pasakojančių, kaip jie padėjo evakuoti gyventojus, gydyti, teikė humanitarinę pagalbą, rūpinosi vaikais, senjorais, žmonėmis su negalia, padėjo atstatyti namus, ėmėsi partizaninės veiklos. Kuriamas aiškus paveikslas leidžia pamatyti, kaip karo akivaizdoje išryškėja tautos vienybė, siekis nepasiduoti, laimėti karą ir nepalikti gimtųjų vietų.

Skyriuje, skirtame Kyjivui, ypač išsiskiria pasakojimas apie gimdymo namus ir jų slėptuvę. Per oro pavojų ten buvo priversti slėptis visi galintys, tačiau patalpa nebuvo pritaikyta gimdyti – trūko įrangos, tinkamų sąlygų, medicininių priemonių. Nepaisant to, būtent šioje slėptuvėje teko priimti gimdymus. Istorija išryškina ne tik ekstremalias aplinkybes, bet ir žmonių drąsą: akušeris ginekologas Kirilas, per 16 darbo metų niekada nesusidūręs su tokiomis sąlygomis, per karą buvo priverstas priimti gimdymus slėptuvėje. Tai tapo jo kasdienybės dalimi – realybe, kurios neįmanoma įsivaizduoti esant taikai.

Šiame liudijimų rinkinyje dėmesys skiriamas ne tik ukrainiečiams, bet ir kitataučiams, kuriems Ukraina tapo tikraisiais namais. Net ir prasidėjus karui, kai kurie jų pasirinko nesitraukti, taip demonstruodami ryšį su vieta, kurioje gyvena. Pavyzdžiui, Kyjivo regione gyvenanti Vira Buchak teigė niekur nebėgsianti – nors jos tėvas yra rusas ir senajame pase nurodyta rusų tautybė, moteris aiškiai išreiškia nepritariamą ir neapykantą agresoriui.

Kitas reikšmingas pavyzdys – Clemento istorija, kurioje atskleidžiamas išskirtinis ryžtas, atsakomybė ir atsidavimas. Jo šeimai gyvenant Prancūzijoje, o jam pačiam dirbant ir gyvenant Dnipro regione, prasidėjus karui jis nenutraukia darbo žemės ūkio sektoriuje, nors artimieji ragina grįžti namo. Clementas lieka su savo komanda ir verslu, nors jo dirbama žemė atsiduria vos už 120 km nuo fronto linijos. Toliau rūpindamasis verslu, kartu jis imasi padėti evakuoti apie tūkstantį moterų ir vaikų į Prancūziją, aktyviai remia Ukrainos kariuomenę.

Tokia pasakojimų įvairovė ypač svarbi, nes parodo savotišką kiekvieno žmogaus meilę ir atsidavimą šaliai, kurioje gyvena, taip pat skirtingas patriotiškumo išraiškas. Dar daugiau, pateikiami pasakojimai yra itin aktualūs šiuolaikiniam žmogui. Kadangi globalizacijos laikmečiu namai keičiami gana „lengvai“, dažnas modernus žmogus yra patyręs, ką reiškia būti svetimu, tautine mažuma, imigrantu, pabandžiusiu pritaipyti ar susikurti namus svetur. Dėl šios priežasties neretam bent kartą yra tekę susidurti su gluminančiu klausimu – kas aš vis dėlto esu ir kam priklausau? Karo kontekste, kaip parodo šis leidinys, dvejonėms nebelieka vietos. Susidūręs su žiauria tikrove, žmogus turi atrasti savyje valios atsilaukyti ir padėti ne tik sau, bet ir šalia esantiems, savo tapatybę atradamas ne dokumentuose, o kasdieniuose pasirinkimuose ir veiksmuose.

Dėmesys šioje knygoje skiriamas ir pagalbai, gaunamai iš kitų šalių. Pasakojimų įvairovėje išskiriama ir Lietuva: Chersono miesto istorijoje pabrėžiama, kad Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos vėliavos tapo savotiškais pasipriešinimo simboliais.

Leidinio forma ir pateikimas taip pat išskirtiniai. Tai didelio formato tvirtai įrištas leidinys, išspausdintas ant kokybiško, storo popieriaus, kuris suteikia vaizdams svorio ir gylio. 344 puslapiai leidžia sukurti išsamų, beveik archyvinį karo dokumentikos vaizdą. Viršelis, kuriame pavaizduotas Ukrainos spalvomis nuspalvintas vainikas, iš karto nurodo pagrindinę temą – tautos tapatybė ir atsparumas. Tokių leidinių itin malonu vartyti kaip albumą; ne tik sunkus turinys, bet ir dydis bei svoris nulemia jam skaityti tinkamą aplinką ir aplinkybes – knyga nėra tinkama trumpoms skaitymo pertraukoms – verčiau ji skirta lėtam buvimui, sąmoningam įsigilinimui.

Leidinyje esančios fotografijos ne visada tiesiogiai susietos su šalia esančiais tekstais – jos dažnai ne pasakoja tą patį įvykį, o veikia kaip atskiras pasakojimo sluoksnius. Dėl to skaitydamas kartkartėmis gali save pagauti apmąstant nuotraukų ir tekstų ryšį. Nors tokia erdvė apmąstymams ir intriguoja, dažnai vis dėlto norisi bent trumpų nuotraukų aprašų, detalizuojančių vaizdus. Daug kur fiksuojami miestų griuvėsiai, buities fragmentai, žmonės slėptuvėse, ir kiekvienas toks vaizdas perteikia savą ritmą, emociją, būseną. Nuotraukose atsispindi ir savanorių veikla bei veidai, mitingai, gyvenimas karo sąlygomis. Visuma išties įgauna simbolinę prasmę. Tai nėra šokiruojanti, sensacijų ieškanti fotografija – tai ramus, bet labai galingas žvilgsnis į orumą ekstremaliomis aplinkybėmis.

„Ukraine 2022. Resistance“ pateikia ne tik vizualinę bei tekstinę karo liudijimą, bet ir labai aiškias pamokas apie pasipriešinimą. Iš skirtingų istorijų ir vaizdų ryškėja mintis, kad tikrasis pasipriešinimas yra daugiasluoksnius: jis apima ne tik karinius veiksmus, bet ir civilinį ryžtą, bendruomeniškumą, gebėjimą išlaikyti kasdienybės ritmą net tada, kai aplinkui tvyro suirutė. Ukrainiečių pasipriešinimas rodomas ne kaip herojiška abstrakcija, o kaip praktika – žmonių, kurie, net atsidūrę pavojuje, kuria savanorių tinklus, rūpinasi vieni kitais, saugo savo kultūrą, dokumentuoja realybę ir taip išlaiko valstybę gyvą.

Šios pamokos itin reikšmingos Lietuvai, kurios istorinė atmintis taip pat paženklinta okupacijų, partizaninio pasipriešinimo ir nuolatinės kovos už laisvę. Pilietinės temos Lietuvoje šiuo metu itin aktualios, todėl ši knyga tam tikra prasme yra ir perspėjimas, ir įkvėpimas – priminimas, kad laisvė išsaugoma tik tada, kai kiekvienas žmogus prisiima dalį atsakomybės už jos gynybą. Ukrainos pavyzdys rodo, kad valstybės atsparumas prasideda ne tik kariuomenėje, bet ir visuomenėje: gebėjime susivienyti, kritiškai mąstyti, atpažinti propagandą, išlaikyti demokratines vertybes ir kasdieniuose pasirinkimuose būti atsakingiems už savo šalį. Situaciją puikiai perteikiantis leidinys priverčia realistiškai įvertinti ir savo padėtį: pirmiausia, kaip, praėjus trejiems metams, matome ir vertiname karą bei jo padarinius? Karas vis dar vyksta čia pat – ar tikrai pakankamai rūpinamės savo pilietiniu atsparumu, taip pat kariniu ir civiliniu pasirengimu? O ar gali būti, kad visuomenė nuo perteklinės kasdieninės informacijos apie karą yra nujautrėjusi? Ar pripratimas prie žiauraus informacijos srauto kenkia ar moko? Atsakymus į šiuos klausimus kiekvienas pilietis turi rasti savyje.

Versdamas leidinio puslapius supranti, kad juos reikia ne tik perskaityti, bet ir išjausti, sustoti prie kiekvienos istorijos, reikalaujančios dėmesio ir emocinio pasirengimo, – tai ne tik vizualus karo atspindys,

bet ir moralinė refleksija apie žmogiškumą, atsparumą ir laisvės kainą. Prie šių istorijų reikia keliskart sugrįžti, jas pergalvoti, nes kiekviena jų primena, koks trapus, bet ir kaip stipriai saugomas gali būti žmogus ir tauta. Kartu tokio pobūdžio dokumentinė literatūra gali papildyti kiekvieno piliečio žinias.

Pabaigoje norėtusi pabrėžti, kad leidinys yra puikus kultūrinės rezistencijos pavyzdys. Ypač dabar, kai eina jau treči Rusijos ir Ukrainos karo metai, „Ukraine 2022. Resistance“ įgyja dar didesnę reikšmę – knyga neleidžia pamiršti, kad karas dar nėra pasibaigusi istorija. Tai – tebevykstanti realybė, kurioje kasdien sprendžiami žmonių likimai; todėl, kol kova tęsiasi, svarbu neužsimerkti, kalbėti ir liudyti – taip, kaip kiekvieną iš mūsų kviečia liudyti „Ukraine 2022. Resistance“, – drąsiai ir oriai iš rankų į rankas perduodant žinių apie kruviną laisvės kainą.